
Československá pedagogika po XV. sjezdu Komunistické strany Československa

XV. sjezd Komunistické strany Československa zhodnotil období po XIV. sjezdu KSC jako „období politického a ideového zápasu o upevnění socialistického vědomí lidu, o výchovu socialistického člověka, o upevnění a rozvíjení všech základních hodnot socialismu, o nerozborné přátelství a spojenectví se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy“¹⁾ a zároveň ukázal reálné cesty dalšího budování rozvinuté socialistické společnosti v naší zemi. V této perspektivě věnoval velkou pozornost člověku, jeho výchově a vzdělávání, kulturnímu růstu a rozvoji.

Úkoly, které vyryčil XIV. a XV. sjezd Komunistické strany Československa, a usnesení ústředního výboru KSC z července r. 1973 v oblasti komunistické výchovy (vzdělání a výchovy) a socialistického školství jsou rozpracovány a konkretizovány v dokumentu „Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy“, schváleném předsednictvem ÚV KSC v červnu 1976.²⁾

Plnění těchto úkolů vyžaduje maximální účast marxistické pedagogiky. Tato účast byla posouzena, zhodnocena a zakotvena jak v resortním, tak ve státním plánu výzkumu v oblasti pedagogických věd na období 6. pětiletky. Podrobně o tom referoval i náš časopis *Pedagogika*.³⁾ Kromě návrhů na konkrétní úkoly pedagogických věd se zde formovaly některé zásadní přístupy pedagogické vědy k usnesením strany při formulaci vědeckých úkolů vyplývajících z těchto usnesení. Tak především se promýšlel objektivní vzájemný vztah marxistických společenských věd a politiky komunistické strany v socialistické společnosti, vycházející z toho, že subjektem rozvoje socialistické teorie a praxe nemůže být jednotlivec, ale v socialistické společnosti jediné strana dělnické třídy, která podle V. Filkorna, J. Poulika a R. Richty řídí poznání a přetváření skutečnosti a která se přitom setkává s celým komplexem jeho souvislostí a je proto vlastním subjektem rozvoje této teorie a praxe.

---

¹⁾ Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XIV. sjezdu KSC a další úkoly strany, přednesená G. Husákem, *Rudé právo*, 13. 4. 1976, s. 3.

²⁾ Ministerstvo školství ČSR, Ministerstvo školství SSR: *Další rozvoj čs. výchovně vzdělávací soustavy*, Projekt a důvodová zpráva, Praha, SPN 1976.

³⁾ Viz např. Kujal, B.: *Patnáctý sjezd Komunistické strany Československa a úkoly pedagogické vědy*, *Pedagogika* 1976, 4, s. 391–402 a další stati a články.

Jednotlivci tvoří pouze články, součástí tohoto procesu a jejich samostatný kritický přístup je umožňován právě tím, že sami sebe považují za součást poznávací a praktické činnosti strany. Proto strana musí cílevědomě řídit rozvoj společenských věd, který by stále udržoval celou tuto oblast na úrovni marxisticko-leninských principů, který by umožnil včas (tj. s předstihem) a hluboce vědecky odpovídat na nově se vynořující otázky společenského vývoje, který by systematicky vedl kritické úsilí společenských věd v boji proti buržoazní ideologii.⁴⁾ Za druhé se sledoval ten fakt, že komunistická výchova (vzdělávání a výchova) souvisejí určitým způsobem se všemi oblastmi společenské praxe, o nichž sjezdy komunistické strany pojednávají, a proto nelze při rozpracovávání jejich usnesení pro oblast pedagogiky vycházet jen z pasáží o školství, o komunistické výchově a o vědě, kde jsou samozřejmě koncentrovány vyjádřeny úkoly pro tyto oblasti, ale z usnesení sjezdů jako celku.⁵⁾ Za třetí se upozorňuje, že v budování socialismu v jednotlivých zemích se projevují společné obecné zákonitosti, které se specifickým způsobem projevují ve specifických podmínkách té které země. Nedbat těchto obecných zákonitostí a zároveň nepřihlížet ke specifickým podmínkám té které země znamená scházet ze správné cesty budování socialistické společnosti. Proto se jeví prospěšné studovat usnesení sjezdů KSČ spolu s dokumenty ze sjezdů ostatních komunistických stran, zvláště pak Komunistické strany Sovětského svazu, která vytyčují náročné a progresivní úkoly v oblasti školství, komunistické výchovy a vědy.⁶⁾ Za čtvrté při rozpracování usnesení sjezdů komunistické strany pro oblast pedagogiky je potřebné spatřovat v těchto usneseních jednoznačně ideově a politicky zaměřenou společenskou směrnicí, která plánuje řešení klíčových otázek ve společnosti, a formulovat a řešit vědecké problémy, které postihují podstatu těchto společenských otázek; zároveň je třeba zdůraznit, že každý plán ve vědě musí vycházet z dosaženého stavu vědy, z analýzy příčin a tendencí jejího rozvoje a že je třeba plánovitě vytvářet všechny potřebné základní podmínky pro plánovaný vědecký výzkum.⁷⁾

Schwálený resortní a státní plán výzkumu v oblasti pedagogiky byly zpracovány v podstatě na základě uvedených přístupů a soustřeďují se ve své podstatě na pomoc vědy při postupné realizaci projektu dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy a na přípravu vědeckých prognostických podkladů pro zachování perspektivního rozvoje této soustavy. Zásadní podnět pro rozvoj pedagogické vědy a pro řešení některých zásadních otázek socialistické společnosti představuje v současné době jednotný program společenských věd po XV. sjezdu KSČ.⁸⁾ V tématu č. 10 — „Utváření socialistického vědomí pracujících a základní směry komunistické výchovy, rozvoj socialistické kultury“ — jsou uvedeny i dvě podkladové práce a studie z oblasti pedagogiky: 1. monografie „Teoretické základy systému celoživotního vzdělávání v socialistické společnosti“ (koordinátor Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV) a 2. expertiza „Výchova k vědeckému světovému názoru“ (koordinátor rovněž Pedagogický ústav J. A. K. ČSAV). Tyto dvě práce navazují na dosavadní výsledky výzkumu ve státním plánu v období 5. pětiletky a samozřejmě dále je prohlubují na základě zkoumání v období 6. pětiletky.

Je možno říci, že plány pedagogického výzkumu jsou v podstatě nosné a že odpovídají daným a perspektivním společenským potřebám. Na vědeckých pedago-

⁴⁾ Tamtéž, s. 394; citováni V. Filkorn, J. Poulik a R. Richta: *Stranický přístup*, Rudé právo, 5. 5. 1971, s. 3.

⁵⁾ Tamtéž, s. 394--395.

⁶⁾ Tamtéž, s. 395.

⁷⁾ Tamtéž, s. 398.

⁸⁾ Projednán předsednictvem ÚV KSČ 17. 7. 1977.

gických pracovištích a na vysokých školách se rozvíjí intenzivní vědecká práce, která samozřejmě přináší některé teoretické a metodologické problémy, jež se musí postupně řešit. Není samozřejmě možné postihnout na konci druhého roku šesté pěti-letky stav řešení všech úkolů resortního a státního plánu pedagogického výzkumu a hodnotit tento stav vzhledem k usnesení XV. sjezdu KSČ, avšak průběžné opo- nentury vybraných výzkumných úkolů i semináře a diskuse k těmto úkolům umožňují postihnout alespoň některé problémy a některé tendence ve výzkumných pracích orga- nizovaných na hlavních vědeckovýzkumných pedagogických pracovištích.

Resortní plán pedagogického výzkumu obsahuje úkol, v němž se rozpra- covává nové pojetí výchovy a vzdělávání dětí předškolního věku⁹⁾ a zároveň se připravují studie, potřebné metodické a jiné knihy pro učitelky mateř- ských škol atd. Teorie a praxe předškolní výchovy tu má veliké možnosti zabývat se mimo jiné také otázkou rovnoměrného všestranného a harmonického rozvoje všech dětí předškolního věku, aby jednotná škola mohla pracovat za optimálních podmínek a kvalitněji uskutečňovat zásadu demokratizace vzdělání. Konkrétně tu jde o hlubší programování metod pedagogické diagnostiky a o vytvoření ucelené soustavy peda- gogického poradenství pro děti předškolního věku, které by umožňovaly včas za- chytit opožďování dětí i rozvoj výrazných talentů, a to jak v rodině, tak v jeslích a v mateřských školách, a na tomto základě prohlubovat všestrannou individuální výchovnou a vzdělávací péči.

V resortním plánu pedagogického výzkumu má klíčový význam rozpracování nové koncepce vzdělávání a výchovy v 1.—4. ročníku základní školy a pokusné ověřování této koncepce.¹⁰⁾ Zdá se, že se tu velmi odvážně přikročilo k ino- vaci obsahu a metod práce se zřetelem k intenzifikaci výchovně vzdělávacího působení na rozvoj žáků (zvláště v některých vyučovacích předmětech, jako je např. mate- matika). Sbírají se první zkušenosti z masové praxe v 1. a 2. ročníku. Před pedago- gickou vědou však nyní stojí úkol přísně vědeckými metodami zjišťovat průběh a vý- sledky vyučování podle nových učebních plánů, učebních osnov a učebnic a hledat příčiny tohoto průběhu a jeho výsledků tak, aby bylo možno dále rozvinout marxis- tické pedagogické myšlení na tomto úseku a zároveň připravit co nejobektivnější návrhy na postupné prohlubování nové koncepce, na vytváření dalších potřebných podmínek i zkvalitňování vlastní výchovně vzdělávací práce.

V resortním plánu výzkumu je dále řada úkolů, v nichž se řeší problematika vzdělávání a výchovy v 5.—8. ročníku základní školy.¹¹⁾ Byly zpracovány experimentální učební osnovy a ověřují se v praxi. Pracuje se na studiích z oblasti teorie vyučování na tomto stupni základní školy. Bylo organizováno oponentní řízení k vypracovaným experimentálním osnovám. Pedagogická věda ve spolupráci s ostat- ními vědami, školskou správou a výchovně vzdělávací praxí tu mají za úkol reali- zovat zásadní náměty tohoto oponentního řízení, uplatnit je v experimentálních osno- vách a v souladu s tím vším připravovat učebnice a metodické knihy pro učitele tak, aby byl postupně realizován projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdě- lávací soustavy v jeho podstatě, v jeho zásadním ideovém a politickém zaměření, a to s maximální oporou o vědu a pokrokovou výchovně vzdělávací praxi. I tu má peda- gogická věda před sebou úkol sledovat vlastní výchovný a vzdělávací proces organi-

⁹⁾ Bělinová, L. a kol.: *Koncepce socialistické předškolní výchovy*, Praha, VÚP.

¹⁰⁾ Opatá, O. a kol.: *Pojetí výchovy a vzdělání na základní škole v projektu školské soustavy*, Praha, VÚP; v tomto hlavním úkolu je zařazen také dílčí úkol, Kořínek, M.: *Pojetí výchovy a vzdělání na čtyřletém 1. stupni základní školy a problémy jeho hromadného zavádění*. Praha, PeF KU.

¹¹⁾ Opatá, O.: a kol.: *Pojetí výchovy a vzdělání na základní škole v projektu školské soustavy*. Praha, VÚP.

zovaný podle nových pedagogických norem a vytěžit z tohoto výzkumu pomocí promyšleného souboru vědeckých metod poznatky významné jak pro další rozvoj marxistické pedagogiky, tak pro praxi komunistické výchovy.

Podobně, jako se rozpracovává problematika základní školy, rozvíjí se vědecko-výzkumná činnost na těch vědeckovýzkumných pedagogických pracovištích, která sledují další rozvoj gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť.¹²⁾ Kromě inovace cílů, obsahu, prostředků a podmínek vzdělávání a výchovy na těchto školách se zde v souladu s projektem promýšlejí takové problémy, jako je desetileté střední a dvanáctileté úplné střední vzdělání, zvyšování úrovně přípravy mladých dělníků, postupné sblížení všech tří proudů středních škol, kterými se dosahuje středního a úplného středního vzdělání. V těchto úvahách se klade veliký důraz na ty komponenty výchovného a vzdělávacího procesu, které představuje výchova k vědeckému světovému názoru, výchova pracovní, všeobecné polytechnické vzdělání a odborná orientace v jejich jednotě se všestranným rozvojem potřeb a zájmů socialistického člověka a schopnosti k činnosti poznávací a praktické, zvláště tvůrčí povahy, které tvoří dominantu veškeré výchovy a vzdělávání a sjednocují jejich různé proudy. Sblížení různých způsobů dosahování středního a úplného středního vzdělání by se nemělo spatřovat výlučně v jednotnosti rozsahu a obsahu vzdělávací a výchovné náplně, i když to má samozřejmě zásadní význam, ale též ve větším důrazu na uvedené výchovné kvality a všestranný rozvoj potřeb, zájmů a schopností. Toto zaměření nesporně ovlivní výběr vyučovacích předmětů a výchovných činností, výběr základního učiva a zároveň takové soustavy prostředků a podmínek vzdělávání a výchovy, které v souladu s obsahem a se zákonitostmi učení a rozvoje jednotlivce a se společenskými zákonitostmi přispějí k utváření potřeb, zájmů a schopností charakteristických pro socialistického člověka.

Výzkumné kolektivy pracují i na koncepci dalšího rozvoje vysokých škol. Byla připravena prognostická studie o pojetí vysokých škol roku 2000 a v dalších letech, v níž se vychází z prognózy rozvoje vědy, výroby a způsobu života rozvinuté socialistické společnosti a charakterizují se základní funkce, obsah, způsoby práce a organizační formy budoucí vysoké školy. Studie se projednává v oponentním řízení.¹³⁾

V šesté pětiletce se také rozpracovává významný pedagogický problém — specifiky výchovy (v užším pojetí) a výchovného procesu a jednoty vzdělávání a výchovy v procesu komunistické výchovy. Pracuje se na studiích k této problematice, byly však také připraveny programy výchovné práce, které se ověřují na vybraných školách¹⁴⁾ a zároveň se zpracovávají metodické knihy pro učitele a vychovatele, kteří organizují výchovné činnosti na škole i mimo školu (žákovská samospráva, zájmové kroužky, obecně prospěšná práce aj.).

Resortní plán pedagogického výzkumu obsahuje i studium problematiky učitele a vychovatele, jejich přípravy a dalšího vzdělávání aj.¹⁵⁾

Ve státním plánu pedagogického výzkumu je zařazeno několik výzkumných prací a příprava některých syntetických studií. I zde se můžeme zmínit jen o některých z nich.

¹²⁾ Tyto problémy se zpracovávají především ve VÚOŠ Praha, VÚP Bratislava a VÚP Praha.

¹³⁾ Kolektiv za vedení akademika J. Němce: *Obecná představa o perspektivě vysokých škol*, MŠ ČSR 1977, rukopis.

¹⁴⁾ Novotný, M. — Effenbergerová, A. M. a kol.: *Program výchovné práce pro 1. stupeň základní školy, Program výchovné práce pro 2. stupeň základní školy*, Praha, VÚP 1976.

Programy výchovné práce pro další stupeň škol se zpracovávají na příslušných pracovištích.

¹⁵⁾ Tyto problémy se řeší především v Ústředním ústavu pro vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze a v Ústředním ústavu pro vzdělávání pedagogických pracovníků v Bratislavě.

Monografie o teoretických základech systému celoživotního vzdělávání v socialistické společnosti je jednou ze syntetických studií pojatých do jednotného programu společenských věd po XV. sjezdu KSČ. Shromažďuje, třídí a syntetizuje vědecké poznatky, jichž by bylo možno využít ještě před XVI. sjezdem KSČ k vypracování podkladových studií a materiálů o perspektivách rozvoje systému celoživotního vzdělávání v socialistické společnosti; má zároveň napomáhat postupné realizaci projektu dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy a přispívat k řešení některých teoretických a metodologických problémů marxistické pedagogiky. Vychází z usnesení XIV. a XV. sjezdu KSČ, navazuje na výsledky pedagogických výzkumů v šesté pětiletce a opírá se o některé nejnovější vybrané studie z oboru marxistické filozofie, sociologie, ekonomie, politologie, psychologie, fyziologie a pedagogiky. Má být připravena na základě spolupráce akademií v socialistických zemích. Předběžná osnova této studie zahrnuje problematiku všestranně a harmonicky rozvinutého člověka v socialistické a komunistické společnosti, utváření tohoto člověka v jednotném procesu komunistické výchovy a formativního působení prostředí, pojetí komunistické výchovy (vzdělání a výchovy) jako systému a jako celoživotního procesu a cíle, obsah, prostředky, podmínky, podmínky celoživotního vzdělávání (v jeho jednotě s výchovou) a způsoby jeho řízení. Studie se připravuje v kolektivní práci pracovníků, kteří jsou začleněni do výzkumu ve státním plánu.¹⁶⁾

Studie o výchově k vědeckému světovému názoru je plánována jako expertiza pro nejvyšší stranické a státní orgány rovněž v souboru podkladových studií pro XVI. sjezd KSČ. Zabývá se především stavem této výchovy, jejími základními teoretickými problémy a návrhy na její zkvalitnění v dalším období.¹⁷⁾

Prezidium ČSAV uložilo pracovníkům ve státním plánu pedagogického výzkumu vypracovat monografii o ideologických, teoretických a metodologických problémech marxistické pedagogické diagnostiky. Studie sleduje zásadní otázky přístupu k člověku v socialistické společnosti, jeho hodnocení a způsob, jak podněcovat jeho další všestranný a harmonický rozvoj. Monografie se má stát východiskem pro rozpracování konkrétních metod kontroly, hodnocení a diagnózy v podmínkách vzdělávání a výchovy ve škole i mimo školu v resortním plánu pedagogického výzkumu a prohloubit tak zájem o člověka, o jeho potřeby, zájmy, jeho rozvoj a přípravu pro práci a život v socialistické společnosti.¹⁸⁾

Ve státním plánu pedagogického výzkumu se rozpracovávají modely perspektivního systému vzdělávání a výchovy v socialistické společnosti. Jde o modely vybraných vyučovacích předmětů, kolektivní výchovy, pracovní výchovy a polytechnického vzdělání a řízení výchovně vzdělávacího procesu. V souvislosti s touto prací se rozpracovávají metody analýzy a uplatnění potřeb, požadavků a podmínek socialistické společnosti ve vztahu ke vzdělání a výchově, metody verifikace perspektivních modelů vzdělání a výchovy v socialistické společnosti (expertizní posudky, experimentální ověřování apod.).¹⁹⁾

Velká pozornost se věnuje problematice komunistické výchovy z aspektu vývojových tendencí sociálního prostředí v socialistické společnosti.

¹⁶⁾ Kujal, B: *K problematice studia teoretických základů systému celoživotního vzdělávání v socialistické společnosti*, Praha, PÚ JAK ČSAV 1977, rukopis úvodní metodologické studie.

¹⁷⁾ Semrád, J. a kol.: *Výchova k vědeckému světovému názoru ve vztahu k ostatním komponentám systému výchovy a vzdělávání*, Praha, PÚ JAK ČSAV 1977, rukopis.

¹⁸⁾ Helus, Z. — Michalička, M. a kol.: *Ideologické, teoretické a metodologické problémy marxistické pedagogické diagnostiky*, Praha, PÚ JAK ČSAV 1977, rukopis.

¹⁹⁾ Průcha, J. a kol.: *Modely perspektivního systému vzdělávání a výchovy v socialistické společnosti*. Praha, PÚ JAK ČSAV 1977, 342 s.

Zde se kladou základy speciální pedagogické disciplíny, která se označuje jako sociální pedagogika.²⁰⁾

V rámci státního plánu výzkumu byla zpracována při příležitosti 60. výročí Velké říjnové socialistické revoluce publikace „Šedesát let sovětské pedagogiky“.²¹⁾ Vývoj sovětské školy a pedagogiky, o kterém se v publikaci pojednává, obsahuje řadu cenných podnětů pro rozvíjení československé školy a pedagogiky a zároveň na příkladu vybraných speciálních disciplín sovětské pedagogické vědy jsou demonstrovány jednak procesy diferenciací a integrace marxistické pedagogiky, jednak některé teoretické a metodologické otázky, které mají bezprostřední vztah k pedagogice a ke komunistické výchově v naší zemi. Publikace je doplněna pojednáním o vývoji a stavu spolupráce československých a sovětských pedagogů a pedagogických institucí a přehledem vybraných sovětských pedagogických publikací přeložených do českého nebo slovenského jazyka.

Pro rozvoj marxistické pedagogiky a komunistické výchovy má značný význam studium a kritika buržoazních ideologií v pedagogice a ve školské politice buržoazních států. Postupně se tato kritika prosazuje ve všech pedagogických výzkumech jako organická součást metodologie marxistické pedagogiky. Zároveň se zpracovává na úrovni obecné pedagogiky, a to jednak s oporou o zobecněný přínos v tomto směru v jednotlivých výzkumech, jednak na základě speciálních výzkumů, sledujících jednotlivé význačné směry buržoazní pedagogiky a školské politiky v jednotlivých kapitalistických státech. Tato práce se teprve rozvíjí a připravují se pro ni zvláště mladší vědečtí pracovníci, vybavení jak znalostí marxistické filozofie a základních směrů filozofie buržoazní, tak pedagogiky a cizích jazyků.²²⁾

Optimální průběh pedagogických výzkumů zařazených jak do resortního, tak do státního plánu nepříznivě ovlivňuje nedostatečné propracování základních pojmů a principů v oblasti marxistické pedagogiky a neustálenost pedagogické terminologie. Také tato problematika se v rámci státního plánu výzkumu postupně řeší, přičemž se usiluje o spolupráci v rámci socialistických zemí RVHP, která právě při řešení tohoto úkolu má zásadní význam. Byla vypracována studie k obecné teorii komunistické výchovy,²³⁾ publikace o některých pedagogických pojmech a termínech, která si zatím dala skromný úkol přispět ke sjednocení terminologie ve společném řešení hlavního úkolu státního plánu výzkumu o soustavě celoživotní komunistické výchovy (vzdělávání a výchovy) v socialistické společnosti.²⁴⁾ Pro další rozpracování základních pedagogických pojmů a termínů má význam také syntetická studie zpracovaná na závěr páté pětilátky v rámci hlavního úkolu státního plánu výzkumu o perspektivním systému celoživotní komunistické výchovy v socialistické společnosti²⁵⁾ a zřízení oddělení obecné pedagogiky v akademickém pedagogickém ústavu v Praze, v němž se budou postupně řešit některé základní teoretické a metodologické problémy marxistické pedagogiky a budou se zde připravovat vědecké kádry pro tuto práci.

²⁰⁾ Baláž, O.: *Komunistická výchova dětí a mládeže z aspektu vývojových tendencí sociálního prostředí v podmínkách budování vyspělé socialistické společnosti*, Bratislava ÚEP.

²¹⁾ Kujal, B. a kol.: *Šedesát let sovětské pedagogiky*. K tisku připravili B. Kujal a M. Mašindová, vydaly Pedagogický ústav hl. m. Prahy a Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV, 1977, 244 s.

²²⁾ Tento význam se rozvíjí v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského ČSAV, ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze a na dalších pracovištích.

²³⁾ Galla, K.: *Úvod do obecné teorie komunistické výchovy*, Praha, FF UK 1977, rukopis.

²⁴⁾ Kujal, B. a kol.: *Některé pedagogické pojmy a termíny*, do tisku připravili B. Kujal a M. Mašindová, vydaly Pedagogický ústav hl. m. Prahy a Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV 1977, 128 s.

²⁵⁾ Kujal, B. — Bacík, F. — Helus, Z. — Stráňai, K. — Tuček, A.: *K perspektivnímu systému celoživotní komunistické výchovy v socialistické společnosti*. Praha, PÚ JAK 1977, 528 s.

Uvedené příklady některých výzkumů zařazených do resortního a státního plánu výzkumu v oblasti pedagogických věd samozřejmě ani zdaleka nevyčerpávají vědecký ruch ve vědeckovýzkumných pedagogických institucích a na vysokých školách, dávají nám však možnost uvažovat o některých obecnějších otázkách pedagogického výzkumu po XV. sjezdu KSC.

Především XV. sjezd KSC, projekt dalšího rozvoje čs. výchovně vzdělávací soustavy, zpracovaný na základě usnesení XIV. a XV. sjezdu KSC, a usnesení ÚV KSC z července 1973, jakož i Jednotný program společenských věd po XV. sjezdu KSC, projednaný předsednictvem ÚV KSC 17. 6. 1977, daly československé pedagogické vědě bohatou náplň její práce, pozitivně ovlivnily tematiku a pojetí pedagogického výzkumu v jeho sepětí s praxí. Značná část vědeckovýzkumné kapacity je soustředěna na řešení úkolů vytyčených XV. sjezdem KSC a práce v tomto směru je zaměřena jednak na zpracování vědeckých podkladů pro postupnou realizaci projektu, jednak se řeší některé otázky perspektivního rozvoje pedagogické teorie a praxe. Bylo by nepochybně prospěšné posoudit, jestli by nemohlo dojít k ještě účinnější koncentraci sil na tyto úkoly, jestliže se ještě někde zbytečně nechylujeme k řešení problémů, které jsou nesporně zajímavé, avšak nemají potřebnou společenskou závažnost.

Velkou oporu při této práci představuje i nadále sovětská pedagogická věda, která nejdůsledněji usiluje o realizaci společenské funkce marxistické pedagogiky, spočívající v tom, že se v pedagogickém výzkumu realizuje jednota obecné metodologie vědy — dialektického a historického materialismu — a speciální metodologie pedagogiky, a že pedagogická věda je úzce spjata s politikou komunistické strany, s výstavbou socialistické a komunistické společnosti. K prospěchu řešených úkolů slouží postupující spolupráce v pedagogickém výzkumu v rámci socialistických zemí, členů RVHP; základ této spolupráce představuje smlouva o spolupráci Akademie pedagogických věd SSSR s vědeckovýzkumnými pedagogickými a psychologickými institucemi v ČSSR a další obdobné smlouvy s dalšími socialistickými zeměmi.

Účast pedagogické vědy na realizaci projektu nutně předpokládá interdisciplinární přístup, zvláště v některých pedagogických výzkumech (např. problém inovace obsahu vzdělání a výchovy aj.). Vyskytují se názory, že pedagogická věda, i když čerpá z výsledků jiných věd, ne zcela a plně využívá ochoty vědeckých pracovníků a institucí, zvláště těch vědních oborů, jejichž základem se vyučuje na školách, k systematictější a zásadnější spolupráci na řešení celospolečenského úkolu, jímž je další rozvoj výchovy a vzdělávání v naší zemi. Je na nás — pedagogických pracovnících a institucích —, abychom se touto otázkou seriózně zabývali.

Pedagogické výzkumy spjaté s realizací projektu a s rozpracováváním perspektivy dalšího rozvoje komunistické výchovy se orientují do značné míry v souladu se směrnicí XV. sjezdu KSC na nutnost realizovat stále účinněji celý cyklus věda—výchova—praxe.²⁶⁾ Ovšem sepětí teorie s praxí je třeba realizovat na stále vyšší úrovni. Proto je správné, že se touto otázkou zabývá vědecké kolegium pedagogiky a psychologie při ČSAV. V podkladovém materiálu, který se k jednání kolegia připravuje, se uvádí, že rozhodující význam tu má tematika základního a aplikovaného výzkumu, ovšem zároveň se však uvažuje o pojetí, o koncepci těchto výzkumů, přičemž se upozorňuje na některé novější přístupy a metody pedagogického výzkumu, jako je např. strukturně systémový přístup aj. Značný význam se přisuzuje pedagogickému experimentu, aktivní účasti učitelů a vychovatelů v této experimentální práci, vytvoření vhodných podmínek pro experimentování, které musí být prováděno na

²⁶⁾ V materiálech XV. sjezdu KSC se hovoří o cyklu výzkum—vývoj—výroba—užití.

vysoké úrovni s použitím adekvátních co nejobjektivnějších metod. Hovoří se zde o potřebě zpracovávat pedagogické normy s maximální oporou o vědu a soustavněji využívat dosavadních výsledků vědecké práce v praxi, v přípravě a včasném vydávání kvalitní vědecké a metodické literatury pro učitele a vychovatele, o významu vědeckých syntetických studií a o zvyšování kvality dalšího vzdělávání učitelů a vychovatelů atd.²⁷⁾

Výzkum společensky závažných a složitých otázek nelze provádět jinak nežli v kolektivech vědeckých pracovníků, v nichž je práce vhodně rozložena na jednotlivce a správně řízena. Všude tam, kde se skutečně usiluje o kolektivní výzkum, se setkáváme s některými problémy. Teoretická analýza studovaného jevu a procesu není začasné té podoby, aby se vydělily takové jejich komponenty, jejichž výzkum a výsledky těchto výzkumů by umožňovaly postihnout podstatu těchto jevů a procesů v jejich celku, v jejich ucelené struktuře. Kolektivní výzkum předpokládá i řadu vědeckoorganizačních opatření, účast všech řešitelů na vypracování celkové koncepce výzkumu, průběžné kolektivní posuzování průběhu a výsledků vědecké práce, společné vytváření podmínek k překonávání těžkostí a překážek atd. Kolektivní výzkum má však i svou morální stránku; předpokládá hluboký, neformální zájem o práci druhého, vzájemnou pomoc a podporu, někdy i obětování osobních zájmů zájmům celku. Nikdy však nesmí vést k tomu, aby člen výzkumného kolektivu ztrácel svou tvář, svoji vědeckou individualitu, aby se spravedlivě neoceňoval osobní přínos každého jednotlivce.

V době, kdy usilujeme o integraci pedagogického výzkumu v rámci socialistických zemí RVHP, je prospěšné uvažovat i o hlubší integraci tohoto výzkumu v celostátním měřítku, v Československé socialistické republice. Hledají se cesty, jak nejlépe zajistit společnou přípravu jednotných plánů výzkumu, ústřední kontrolu a hodnocení jejich plnění. Na pomoc této integraci vycházejí časopisy *Pedagogika* a *Jednotná škola*. V poslední době se přikročilo k vydávání bulletinu *Pedagogický výzkum*, v němž se zveřejňují projekty plánovaných výzkumů a výsledky těch, které byly ukončeny. (Připravuje jej Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV a resortní vědeckovýzkumné pedagogické ústavy.) Pořádá se vědecký seminář pro vedoucí vědecké a odborné pracovníky vědeckovýzkumných pedagogických ústavů, v němž se konfrontují výsledky výzkumů ve státním a resortním plánu, a to se zřetelem k postupné realizaci projektu dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy; v dalším období se tento seminář soustředí na projednání některých základních otázek teorie a metodologie marxistické pedagogiky. (Pořádá jej Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV spolu s resortními vědeckovýzkumnými pedagogickými ústavami ČSR.) Realizuje se smlouva o spolupráci, podepsaná vědeckovýzkumnými pracovišti v rámci ČSAV a resortu MŠ ČSR. Koná se seminář pro mladé vědecké pracovníky a aspiranty (organizuje jej Výzkumný ústav pedagogický v Praze). Tento seminář je vhodně začleněn do mezinárodního semináře pořádaného postupně jednotlivými socialistickými zeměmi, členy RVHP. Problematika integrace pedagogického výzkumu v ČSSR tím samozřejmě není vyřešena, avšak první kroky — a možno říci úspěšné — byly vykonány.

V oblasti pedagogických věd se diskutuje problematika základního a aplikovaného výzkumu. Dosavadní pojetí a praxe těchto výzkumů se u nás dosud osvědčily. Základní výzkum, který vždy je spíše dlouhodobější povahy, se soustřeďuje na studium základních teoretických a metodologických otázek, na řešení perspektivních

²⁷⁾ Tyto podklady zpracovali B. Kujal, J. Skalka a další členové komise ustavené vědeckým kolegiem pedagogiky a psychologie při ČSAV.

úkolů v oblasti komunistické výchovy (vzdělání a výchovy), na problémy rozvoje marxistické pedagogiky samotné. Aplikovaný výzkum je zaměřen více na studium uplatnění základních vědeckých poznatků z oblasti marxistické pedagogiky ve složitých podmínkách přípravy pedagogických norem a výchovně vzdělávací praxe, což umožňuje nejen zkvalitňovat vlastní proces komunistické výchovy, ale i dále rozvíjet a obohacovat pedagogickou vědu. Jestliže někteří jednotlivci v minulosti podceňovali hodnotu a význam tohoto výzkumu, lze říci, že tento nesprávný přístup k aplikovanému výzkumu je v současné době v podstatě překonán. Nejzávažnějším problémem je ovšem vzájemná návaznost a propojenost základního a aplikovaného výzkumu, využití výsledků základního výzkumu ve výzkumu aplikovaném a uplatnění všech zásadních podnětů, které přináší aplikovaný výzkum výzkumu základnímu. Zmínili jsme se o některých aktivitách, které mají napomáhat návaznosti základního a aplikovaného výzkumu (vydávání časopisů *Pedagogika a Jednotná škola* a bulletinu *Pedagogický výzkum*, společné semináře pracovníků ve státním a resortním plánu výzkumu atd.). Tato složitá problematika vyžaduje ovšem ještě další, zásadnější opatření a řešení.

V naší stati o československé pedagogice po XV. sjezdu KSČ jsme uvedli samozřejmě jen některá fakta, která jsou nám přístupná, některé myšlenky, některé podněty. Zdaleka jsme nemohli podat ucelený obraz všech aktivit v oblasti pedagogického výzkumu, ke kterým nás inspiroval a neustále inspiruje XV. sjezd KSČ. Nemohli jsme také pominout některé problémy a těžkosti, které bude třeba řešit a překonávat, aby československá marxistická pedagogika se cti mohla splnit ty úkoly, které je nezbytné řešit v souladu s dalším rozvojem socialistické společnosti v naší zemi.

BOHUMÍR KUJAL